

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра політології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан філософського факультету

Іван КАРПЕНКО

_____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Політична антропология

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський) _____

галузь знань _____ 05 Соціальні та поведінкові науки _____
(шифр і назва)

спеціальність _____ 052 Політологія _____
(шифр і назва)

освітня програма _____ «Політичні технології та аналіз політики» _____
(шифр і назва)

вид дисципліни _____ обов'язкова _____
(обов'язкова / за вибором)

факультет _____ філософський _____

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою філософського факультету
протокол № 11 від 21 червня 2024 року

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: **Олексій БАТАЛОВ** – кандидат філософських наук, доцент
кафедри політології філософського факультету

Програму схвалено на засіданні кафедри політології
Протокол № 14 від 19 червня 2024 року

Зав. кафедри політології

Олександр ФІСУН

Погоджено з гарантом освітньої програми
«Політичні технології та аналіз політики»

Тетяна КОМАРОВА

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету
Протокол № 10 від 19 червня 2024 року

Голова науково-методичної комісії
філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Політична антропологія» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 052 «Політологія»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладення навчальної дисципліни – вивчення політико-владних відносин в досучасних та традиційних суспільствах.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни.

Формування наступних загальних та спеціальних (фахових) компетентностей:

Загальні компетентності:

ЗК03 – Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК06 – Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК08 – Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

Фахові компетентності:

ФК03 – Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

ФК05 – Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

ФК06 – Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

Також завданням вивчення дисципліни є: представлення політичної антропології як самостійної дисципліни, що склалася у рамках соціальної, культурної та економічної антропології; визначення її місця у дослідженні владно-політичних відносин, показ особливостей політико-антропологічного погляду на проблему влади, сучасну політику та продуктивність використання політико-антропологічного підходу до аналізу сучасного політичного процесу.

1.3. Кількість кредитів 4.

1.4. Загальна кількість годин 120 (з/в – 120).

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3-й	3-й
Семестр	
5-й	5-й
Лекції	
32 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	8 год.
Лабораторні заняття	
Самостійна робота	
56 год.	102 год.
у тому числі індивідуальні завдання	
Не передбачені	

1.6. Заплановані результати навчання.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти мають досягти таких результатів:

ПРН01. Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності.

ПРН03. Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності.

ПРН09 – Вміти застосовувати політологічне мислення для розв’язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.

ПРН10 – Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

ПРН11 – Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет та понятійний апарат політичної антропології.

Визначення політичної антропології як науки, що займається вивченням становлення та розвитку механізмів соціального контролю влади. Предмет та об’єкт політичної антропології. Методи політичної антропології. Понятійний апарат політичної антропології. Політична антропологія та інші соціальні і гуманітарні науки: взаємозв’язок та концептуально-методологічна дистанція у предметі та методах дослідження.

Тема 2. Історія виникнення політичної антропології.

Витоки та причини появи політичної антропології. Колоніальна експансія та розвиток етнографічних досліджень. Становлення та інституціоналізація політичної антропології як науки. Африканські та Східні потестарні системи. «Політична антропологія» Ж. Баландьє. Американський неоеволюціонізм. Розробка проблем політичної антропології у радянській та пострадянській науці. Потестарно-політична етнографія Л.Є Куббеля. Пострадянська та постсучасна антропологія.

Тема 3. Суспільна нерівність та політична влада: інтерпретація соціобіологічного підґрунтя.

Елементи політичної поведінки у приматів та вищих тварин. Боротьба за статуси. Етологія. Соціобіологія та зоопсихологія. К. Лоренц. Е. Вілсон. Природні основи нерівності та влади: індивідуальні властивості, вікові нерівності, полова стратифікація. Механізм територіальності. Етнічна, класова та расова нерівність. Агресивна та альтруїстична поведінка. Феномен жалоби у соціальній структурі. Домінування. Структурна ієрархія.

Тема 4. Культурні основи політичної нерівності та влади.

Причини соціальної та політичної нерівності: власність, доступ до ресурсів, статус, престиж, авторитет. Соціальна стратифікація та її форми. (П. Сорокін). Уявлення про соціальну справедливість та соціальну нерівність. Поняття соціальної та політичної мобільності. Вертикальна та горизонтальна мобільність. Індивідуальне та колективне проникнення.

Тема 5. Влада та лідерство.

Влада як можливість обмеження поведінкових альтернатив. Влада та лідерство. Влада та авторитет. Ресурси влади. Структура влади. Види влади. Політична влада. Легальне та легітимне. Типологія легітимного панування М.Вебера (традиційне, бюрократичне та харизматичне лідерство).

Природа людського лідерства. Типи лідерства. Функції лідерів. Еліти та їх роль у людській історії. Сучасні теорії еліти. Типологія еліти. Проблеми оновлення, циркуляції та рекрутизації еліти. Теорія конкуренції. Теорія олігархії та ситуації олігополії.

Тема 6. Соціальна стратифікація та лідерство у первісних суспільствах.

Форми лідерства у додержавних суспільствах. Групи мисливців та збирачів. Функції поводителів та ватажків. Авторитет. Нестабільність. Перехід від землеробства до тваринництва. Громада. Спорідненість. Система спорідненості. Лінідж. Клан. Плем’я. Генеалогічна ієрархія. Бігме. Престижна економіка. Інститути вікових класів. Тайні товариства. Касты. Конічний клан. Генеалогічна нерівність. Необхідність chiefdoms. Вождизм – перша ієрархічна форма соціальної організації. Ознаки вождизму та його відмінності від держави.

Тема 7. Антропологія держави та права. Контроль над простором.

Еволюція уявлень про державу від Платона до І.Валлерстайна. Теорії виникнення держави. Теорія суспільного договору. Завойовницька теорія. Класова теорія. Погляди на

політогенез у ХХ ст. Теорія «міської революції». «Гідротехнічна» теорія К. Вітфогеля. Інтегративна та конфліктна версії політогенеза. Причини генезису державності. Екологічний фактор. Система господарства. Іригаційна теорія. Зростання народонаселення. Ідеологія. Обмін та торгівля. Війна та завоювання. Зовнішні впливи. «Первинні» та «вторинні» держави. Шляхи політогенезу. Захід та Схід. Роль еліти у формуванні держави: управлінці, воєначальники, жриці. Сутність та ознаки держави. Інтегративний та конфліктний підходи. Закон та насилля. Ознаки держави. Типи та форми державності: основні концепції та школи. Бюрократія. Виникнення права.

Тема 8. Влада у традиційних суспільствах та доіндустріальних цивілізаціях.

Шляхи соціальної та політичної еволюції. Схід: деспотична держава, касти, циклізм. Дискусія про азійський спосіб виробництва. Цивілізації Сходу. Китай. Індія. Месопотамія. Єгипет. Ісламський світ. Цивілізації доколумбової Америки.

Антична Європа: грецька демократія та римське право. Епоха середньовіччя. Європейський феодалізм. Визрівання раціональної «правової» держави. Африка: сакральний цар. Проблема африканського способу виробництва. Кочівники Євразії. Східні та західні риси російської та української політичної традиції.

Тема 9. Політична антропологія та сучасність.

Трансформація політичної культури колоніальних та постколоніальних суспільств. Поява постколоніальних теорій. Пряме та побічне управління. Проблеми модернізації. Цінності західної цивілізації та традиційні суспільства. Кланові, етнічні та конфесіональні основи сучасної політичної системи постколоніальних суспільств. Значення політичної антропології для розуміння культурних та політичних процесів у неєвропейських цивілізаціях.

Тема 10. Пострадянський політичний простір.

Політичне реформування постсоціалістичних суспільств. Потестарна логіка розвитку пострадянських політичних систем. Слабкість політичної культури пострадянських держав та суспільств. Демократичні процеси та адміністративна влада. Антропологічний підхід до дослідження політичних процесів у державах СНД. Олігархія та неопатримоніалізм. Неопатримоніальна приватизація держави. Політичний клан.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усь ого	у тому числі					Усь ого	у тому числі				
л		п	лаб	інд	ср	л		п	лаб	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Предмет та поняттєвий апарат політичної антропології	13	4	4			5		1	1			10
Тема 2. Історія виникнення політичної антропології	11	3	3			5		1	0,5			10
Тема 3. Суспільна нерівність та політична влада: інтерпретація соціобіологічного підґрунтя	11	3	3			5		1	0,5			10
Тема 4. Культурні основи політичної нерівності та влади	11	3	3			5		1	0,5			10
Тема 5. Влада та лідерство	12	3	3			6		1	0,5			10
Тема 6. Соціальна стратифікація та лідерство у первісних суспільствах	12	3	3			6		1	1			10
Тема 7. Антропологія держави та права. Контроль над простором	12	3	3			6		1	1			10
Тема 8. Влада у традиційних суспільствах та доіндустріальних цивілізаціях	12	3	3			6		1	1			10
Тема 9. Політична антропологія та сучасність	12	3	3			6		1	1			10
Тема 10. Пострадянський політичний простір	14	4	4			6		1	1			12

Усього годин	120	32	32			56	120	10	8			102
--------------	-----	----	----	--	--	----	-----	----	---	--	--	-----

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Предмет та методи дослідження політичної антропології	4	1
2	Історія виникнення політичної антропології	3	0,5
3	Влада як предмет дослідження політичної антропології. Влада традиції	3	0,5
4	Традиційна політична культура – основний об’єкт дослідження політичної антропології	3	0,5
5	Влада та лідерство	3	0,5
6	Соціальна стратифікація та лідерство у первісних суспільствах	3	0,5
7	Антропологія держави та права. Контроль над простором	3	1
8	Влада у доіндустріальних цивілізаціях	3	1
9	Політична антропологія у дослідженні сучасності	3	1
10.	Політична антропологія політичного режиму України	4	1
	Разом	32	8

5. Завдання для самостійної робота

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Предмет та понятійний апарат політичної антропології. <i>Завдання:</i> дослідити традиції у політичній культурі сучасної держави (Росія, Україна, держави Європи, Америки, Азії та Африки), бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Політична антропологія», Тема 1: д/в - https://classroom.google.com/u/0/c/MTEwODA5MDE3MzE1 ; з/в – https://classroom.google.com/u/0/c/Mzk2MzI0OTQ3Njk4	4	9
2	Тема 2. Історія виникнення політичної антропології. <i>Завдання:</i> опрацювати наукові джерела щодо історії виникнення політичної антропології, дослідити архаїку та владу у сучасних політичних системах, бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Політична антропологія», Тема 2: д/в - https://classroom.google.com/u/0/c/MTEwODA5MDE3MzE1 ; з/в – https://classroom.google.com/u/0/c/Mzk2MzI0OTQ3Njk4	4	9
3	Тема 3. Суспільна нерівність та політична влада: інтерпретація соціобіологічного підґрунтя. <i>Завдання:</i> дослідити реципрокацію та символічний обмін, бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Політична антропологія», Тема 3: д/в - https://classroom.google.com/u/0/c/MTEwODA5MDE3MzE1 ; з/в – https://classroom.google.com/u/0/c/Mzk2MzI0OTQ3Njk4	4	9
4	Тема 4. Культурні основи політичної нерівності та влади. <i>Завдання:</i> опрацювати роботи по культурі середньовіччя А.Я. Гуревича, бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Політична антропологія», Тема 4: д/в - https://classroom.google.com/u/0/c/MTEwODA5MDE3MzE1 ; з/в – https://classroom.google.com/u/0/c/Mzk2MzI0OTQ3Njk4	4	9
5	Тема 5. Влада та лідерство. <i>Завдання:</i> дослідити лідерство у сучасних субкультурах (етнічних,	5	9

	політичних, молодіжних, кримінальних), бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Політична антропологія», Тема 5: д/в - https://classroom.google.com/u/0/c/MTEwODA5MDE3MzE1 ; з/в – https://classroom.google.com/u/0/c/Mzk2MzI0OTQ3Njk4		
6	Тема 6. Соціальна стратифікація та лідерство у первісних суспільствах. <i>Завдання:</i> опрацювати роботи по культурі вольового домінування, бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Політична антропологія», Тема 6: д/в - https://classroom.google.com/u/0/c/MTEwODA5MDE3MzE1 ; з/в – https://classroom.google.com/u/0/c/Mzk2MzI0OTQ3Njk4	5	9
7	Тема 7. Антропологія держави та права. Контроль над простором. <i>Завдання:</i> дослідити етнокультурні риси сучасного політичного лідера, бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Політична антропологія», Тема 7: д/в - https://classroom.google.com/u/0/c/MTEwODA5MDE3MzE1 ; з/в – https://classroom.google.com/u/0/c/Mzk2MzI0OTQ3Njk4	5	9
8	Тема 8. Влада у традиційних суспільствах та доіндустріальних цивілізаціях. <i>Завдання:</i> дослідити етнічні та національні аспекти влади, бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Політична антропологія», Тема 8: д/в - https://classroom.google.com/u/0/c/MTEwODA5MDE3MzE1 ; з/в – https://classroom.google.com/u/0/c/Mzk2MzI0OTQ3Njk4	5	9
9	Тема 9. Політична антропологія та сучасність. <i>Завдання:</i> дослідити політичні культури у сучасному світі, бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Політична антропологія», Тема 9: д/в - https://classroom.google.com/u/0/c/MTEwODA5MDE3MzE1 ; з/в – https://classroom.google.com/u/0/c/Mzk2MzI0OTQ3Njk4	5	9
10	Тема 10. Пострадянський політичний простір. <i>Завдання:</i> дослідити політичну культуру України, бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття. Дистанційний курс «Політична антропологія», Тема 10: д/в - https://classroom.google.com/u/0/c/MTEwODA5MDE3MzE1 ; з/в – https://classroom.google.com/u/0/c/Mzk2MzI0OTQ3Njk4	5	9
11	Підготовка до контрольної роботи	10	22
	Разом	56	102

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання не передбачені.

7. Методи навчання

Методи навчання спрямовані на досягнення освітніх цілей та кореспондують із компетенціями: знайомство з науковими теоріями; підготовка доповідей; дискусії з проблемних питань на практичних (семінарських) заняттях.

Відповідність методів навчання та форм оцінювання визначеним результатам навчання за ОПП віддзеркалює табл. 7.1

Таблиця 7.1

Методи навчання та засоби діагностики результатів навчання

Шифр ПРН (відповідно до ОПП)	Результати навчання (відповідно до ОПП)	Методи навчання	Засоби діагностики / форми оцінювання
ПРН 09	Вміти застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки	Знайомство з літературою по темам, лекція, підготовка до практичних занять, самостійний пошук інформації, контрольна робота, екзамен	Оцінювання усних відповідей на практичних заняттях, оцінювання контрольної та екзаменаційної робіт
ПРН 10	Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах	Підготовка до практичних занять, самостійний пошук інформації, контрольна робота, екзамен	Оцінювання усних відповідей на практичних заняттях, оцінювання контрольної та екзаменаційної робіт
ПРН 12	Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування	Підготовка до практичних занять, самостійний пошук інформації, контрольна робота, екзамен	Оцінювання усних відповідей на практичних заняттях, оцінювання контрольної та екзаменаційної робіт

8. Методи контролю

При вивченні дисципліни застосовується поточний та підсумковий форми контролю.

Поточний контроль (засвоєння окремих тем) проводиться у формі виступів студентів із доповідями на практичних заняттях та у формі усного опитування на практичних (семінарських) заняттях. Також передбачено написання контрольної роботи.

Критеріями оцінювання знань за поточний контроль є успішність освоєння знань та набутих навичок на лекціях та практичних заняттях, що включає здатність студента засвоїти категорійний апарат, навички узагальненого мислення, логічність та повноту викладання навчального матеріалу, навички творчо підходити до вирішення поставлених завдань, активність роботи на практичних заняттях, самостійне опрацювання тем.

За поточний контроль студент (здобувач) може отримати до 40 балів.

Поточний контроль на практичних заняттях проводиться у формі усного опитування студентів із заздалегідь визначених питань.

За роботу на практичному занятті можна отримати:

- 0,5 бали за доповнення або уточнення після виступу іншого студента;

- 1 бал за розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д.

Сума балів за виконання завдань на практичному занятті складає:

Тема 1 – до 1,5 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1 бал.

Тема 2 – до 1,5 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1 бал.

Тема 3 – до 1,5 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1 бал.

Тема 4 – до 1,5 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1 бал.

Тема 5 – до 1,5 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1 бал.

Тема 6 – до 1,5 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1 бал.

Тема 7 – до 1,5 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1 бал.

Тема 8 – до 1,5 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1 бал.

Тема 9 – до 1,5 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1 бал.

Тема 10 – до 1,5 балів: доповнення або уточнення після виступу іншого студента – 0,5 балів; розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д. – 1 бал.

Поточний контроль самостійної роботи проводиться у формі оцінювання доповідей за навчальними питаннями теми та презентацій доповідей (в тому числі за результатами групової роботи).

За самостійну роботу можна отримати:

- підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 1,5 бали;

- підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Сума балів за виконання завдань для самостійної роботи складає:

Тема 1 – до 2,5 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 1,5 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 2 – до 2,5 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 1,5 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 3 – до 2,5 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 1,5 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 4 – до 2,5 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 1,5 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 5 – до 2,5 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 1,5 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 6 – до 2,5 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 1,5 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 7 – до 2,5 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 1,5 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 8 – до 2,5 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 1,5 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 9 – до 2,5 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 1,5 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

Тема 10 – до 2,5 балів: підготовка доповіді за навчальними питаннями теми – 1,5 бали; підготовка презентації доповіді – 1 бал.

До 20 балів студент (здобувач) може отримати за написану контрольну роботу.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення **екзамену**. Загальна кількість балів за успішне виконання завдань **екзаменаційної роботи – 40**. Час виконання – до 80 хвилин. Екзаменаційний білет складається з трьох теоретичних питань. Перше і друге питання оцінюються по 15 балів, третє – 10 балів. За бажанням (та за згодою викладача) студент має можливість обрати тестову форму складання екзамену (білет містить 40 тестових завдань, студент одержує 1 бал за кожну вірну відповідь).

У разі використання заборонених джерел під час складання екзамену студент на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0 балів).

**9. Схема нарахування балів
для підсумкового семестрового контролю при проведенні семестрового екзамену**

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання										Контрольна робота, передбач. навчальним планом	Разом	Іспит	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10				
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	20	60	40	100

Таблиця 9.1

Критерії та методи оцінювання

Методи	Критерії оцінювання	Система оцінювання, бали
Виступ на практичному занятті	Виставляється здобувачу вищої освіти за підготовку доповіді за навчальними питаннями теми	1,5
	Виставляється здобувачу вищої освіти за підготовку презентації до власної доповіді (зазвичай виконується у Power Point)	1
	Виставляється здобувачу вищої освіти за доповнення або уточнення після виступу іншого студента	0,5
	Виставляється здобувачу вищої освіти за розгорнутий аналіз одного з питань практичного заняття із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д.	1
Контрольна робота	Виставляється здобувачу вищої освіти за успішно написану контрольну роботу (критерії оцінювання контрольної роботи див. нижче)	до 20
Екзаменаційна робота	Виставляється здобувачу вищої освіти за успішно написану залікову роботу (у форматі 3- білетів або 40 тестових питань)	до 40

Максимальна сума балів за поточним контролем (без урахування двох контрольних робіт) складає **40 балів**.

Критерії оцінювання поточного контролю	Кількість балів
Систематичне відвідування лекцій та семінарських занять, відсутність пропусків занять без поважної причини, відпрацювання тем семінарських занять, пропущених з поважної причини. Виконання завдань до кожного семінарського заняття, висока активність роботи, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обгрунтовані відповіді при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми, вміння мислити абстрактно і узагальнено, здатність публічно представити матеріал.	36-40
Систематичне відвідування лекцій та семінарських занять, відсутність пропусків занять без поважних причин, відпрацювання тем семінарських занять, пропущених з поважної причини. Виконання завдань до кожного семінарського заняття, висока активність роботи, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обгрунтовані відповіді з несуттєвими помилками при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми, здатність публічно представити матеріал.	31-35
Наявність пропущених лекцій та семінарських занять, відпрацювання тем семінарських занять. Виконання завдань до кожного семінарського заняття, активна робота на семінарських заняттях, засвоєння основних положень курсу, допущення декількох незначних помилок при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно	26-30

представити матеріал.	
Наявність пропущених лекцій та семінарських занять, відпрацювання тем семінарських занять. Епізодична відсутність виконаних завдань, участь у роботі на семінарських заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу, неповні відповіді при виконанні завдань, складності при визначенні теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.	21-25
Несистемне відвідування лекцій та семінарських занять, відсутність на заняттях без поважних причин, наявність декількох невідпрацьованих тем пропущених семінарських занять. Епізодична відсутність виконаних завдань, участь у роботі на семінарських заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення помилок при виконанні завдань, великі складності при визначенні теоретичних питань, на які розраховані завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.	16-20
Епізодичне відвідування лекцій та семінарських занять, відсутність на заняттях без поважної причини, наявність декількох невідпрацьованих тем пропущених семінарських занять. Епізодична відсутність виконаних завдань, пасивна робота на семінарських заняттях (участь у роботі останніх лише за умови наявності стимулу з боку викладача), наявність певного уявлення щодо матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення значної кількості помилок при виконанні завдання, невміння визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.	11-15
Систематичні пропуски лекцій та семінарських занять без поважних причин, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та семінарських занять. Систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на семінарських заняттях, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдання, нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання.	6-10
Систематичні пропуски лекцій та семінарських занять без поважних причин, теми пропущених лекцій та семінарських занять невідпрацьовані. Систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на семінарських заняттях, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдання. Нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання, невміння публічно представити матеріал.	0-5

Максимальна сума балів за контрольну роботу складає **20 балів**.

Критерії оцінювання контрольної роботи	Кількість балів
Зауважень до написаної контрольної роботи немає або майже немає.	18-20
Наявні до контрольної роботи зауваження стосуються переважним чином несуттєвих моментів (наприклад, студент не знає деяких аспектів тієї або іншої наукової теорії, висловлює власну думку спираючись на хибні припущення і т.д.).	11-17
Відповіді на питання мають суттєві недоліки (дається відповідь не на питання контрольної роботи, відповідь написано без знання наукових теорій і т.д.).	6-10
Відповіді на питання контрольної роботи відсутні.	0-4

Максимальна сума балів за екзаменаційну роботу складає **40 балів**.

Критерії оцінювання екзаменаційної роботи	Кількість балів
Студент цілком і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.	35-40
Студент достатньо повно і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує термінологією і поняттями, демонструє знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.	29-34
Студент розкрив питання у загальних рисах, але спостерігаються деякі упущення при відповіді на питання. Обґрунтування неточні і не підтверджуються достатньо	18-28

обґрунтованими доказами.	
Студент розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але при цьому слабо орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.	10-17
Студент не в змозі дати відповідь на поставлені запитання, відповідь або неправильна, або він не розуміє суті питання. Не ознайомлений з джерелами, не може робити висновків.	0-9

Отже, максимальна кількість набраних балів по вивченню дисципліни складає **100 балів**.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендована література

Базова література

1. Дистанційний курс «Політична антропологія» (для денного відділення). URL: <https://classroom.google.com/u/0/c/MTEwODA5MDE3MzE1>
2. Дистанційний курс «Політична антропологія» (для заочного відділення). URL: <https://classroom.google.com/u/0/c/Mzk2Mzi0OTQ3Njk4>
3. Дюркгейм Е. Первісні форми релігійного життя: Тотемна система в Австралії / Пер. з фр. Т.Філіпчука та Зої Борисюк. К.: Юніверс, 2002. 242 с.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.
5. Фісун О.А. Неформальні інститути та неопатримоніальна демократія в Україні. *Агора*. 2016. Випуск 17. С.9-13.
6. Political Anthropology / Ed. by Marc J. Swartz, Victor W. Turner, and Arthur Tuden. London and New York: Routledge. 2017. 41 p.
7. Wydra H., Thomassen B. Handbook of Political Anthropology. Edward Elgar Publishing, 2018.512 p.

Допоміжна література

9. Eisenstadt S. N. The political systems of empire. London, New York: Free Press of Glencoe. 1963. 524 p.
10. Ferguson N. Empire: The Rise and Demise of British World Order and the Lessons for Global Power. New York: Basic Books.2002. 392 p.
11. Mann M. Incoherent Empire. London: Verso. 2003. 278 p.
12. Tilly C. How Empires End. *After Empire: Multiethnic Societies and Nation-Building. The Soviet Union and Russia, Ottoman and Habsburg Empires: articles*. New York, London: Boulder. 1997. P. 3-47.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Науково-методичні видання кафедри політології: http://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/staff_pol/navchannja/pol_metodichka.html
2. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Політологія» <http://periodicals.karazin.ua/politology>

12. Перелік питань до екзамену

1. Предмет та об'єкт політичної антропології.
2. Методи політичної антропології.
3. Політична антропологія та інші соціальні і гуманітарні науки.
4. Витоки та причини появи політичної антропології.
5. «Політична антропологія» Ж. Баландьє.

6. Американський неоеволюціонізм.
7. Розробка проблем політичної антропології у радянській та пострадянській науці.
8. Потестарно-політична етнографія Л.Є Куббеля.
9. Пострадянська та постсучасна антропологія.
10. Природні основи нерівності та влади.
11. Етнічна, класова та расова нерівність.
12. Домінування і боротьба за статуси.
13. Причини соціальної та політичної нерівності: власність, доступ до ресурсів, статус, престиж, авторитет.
14. Соціальна стратифікація та її форми за П. Сорокіним.
15. Поняття соціальної та політичної мобільності.
16. Влада як можливість обмеження поведінкових альтернатив.
17. Влада та лідерство.
18. Влада та авторитет.
19. Політична та державна влада, їх співвідношення.
20. Ресурси політичної влади.
21. Основні типології державної політичної влади.
22. Теорії щодо першоджерела влади.
23. Легальне та легітимне.
24. Типологія легітимного панування М. Вебера.
25. Природа людського лідерства.
26. Типи лідерства.
27. Політичне лідерство та управління державою.
28. Еліти та їх роль у людській історії.
29. Сучасні теорії еліти.
30. Проблеми оновлення, циркуляції та рекрутизації еліти.
31. Форми лідерства у додержавних суспільствах.
32. Вождізм як перша ієрархічна форма соціальної організації.
33. Ознаки вождізму та його відмінності від держави.
34. Специфіка додержавних утворень.
35. «Аналоги» держави.
36. «Держава» скотарів-кочовиків як альтернатива державі землеробів.
37. Основні теорії виникнення держави.
38. Умови для виникнення держави згідно теорії Р. Карнейро.
39. Характеристика держави від «зародкового» стану до «розвинутого».
40. Відмінність імперії від інших типів держави.
41. Схід: деспотична держава, касти, циклізм.
42. Антична Європа: грецька демократія та римське право.
43. Проблема африканського способу виробництва.
44. Східні та західні риси російської та української політичної традиції.
45. Поняття державного суверенітету.
46. Ключові принципи державного суверенітету за Вестфальською системою.
47. Теорії державного суверенітету (Ж. Боден та ін.).
48. Функції держави.
49. Визнані та невизнані держави в сучасному світі.
50. Поняття і приклади спірних територій в сучасному світі.
51. Визначення «спроможної» держави, її ознаки і типи.
52. Визначення «неспроможної» держави, її ознаки і типи.
53. Причини становлення держави неспроможною.
54. Трансформація політичної культури колоніальних та постколоніальних суспільств.
55. Поява постколоніальних теорій.
56. Значення політичної антропології для розуміння культурних та політичних процесів у неєвропейських цивілізаціях.
57. Політичне реформування постсоціалістичних суспільств.
58. Потестарна логіка розвитку пострадянських політичних систем.
59. Антропологічний підхід до дослідження політичних процесів у державах СНД.
60. Держава в пострадянських політичних трансформаціях.

61. Поняття неопатримоніального режиму.
62. Неопатримоніальна приватизація держави.
63. Олігархія та неопатримоніалізм.
64. Ознаки неопатримоніального режиму в Україні.